

In memoriam Lőrincz Csaba

Bába Iván

LŐRINCZ CSABÁRA EMLÉKEZVE

Tudjuk, por és hamu vagyunk. Ha valamelyik szervünk leáll, porhüvelyünk megszűnik működni. Erre mondják, hogy „meghalunk”.

Tudjuk, a hívő ember lelke a mennybe száll, ahol találkozik Teremtőjével, és örök békességre lel.

De mi történik a szellemmel? Mivé lesz az a sok-sok tudás, tapasztalat, felismerés, amit életünk során összegyűjtünk, csiszolgatunk, rakosgatunk, elemezgetünk? Mindez mivé lesz akkor, amikor a szív lüktetése megszűnik?

Az emberéletnek természetes íve van, ciklusai vannak. Számon tartjuk az alapozás, a vetés időszakát, a virágzás és termés idejét, majd a begyűjtését, az aratását, s végül a pihenését. A szerencsésebbek végigélik e korszakokat, s megnyugodva, az elvégzett munka tudatában térnek örök nyugovóra. Nehéz azonban megbékélni azzal, hogy valaki éppen a termés korszakába ért, amikor magához szólította az Úr.

Negyvenkilenc éves volt. Azon értelmiségiek közé tartozott, akik többet olvasnak, mint amennyit írnak, s gondolkodnak, mielőtt megszólalnak. Egész életében olvasott és gondolkodott. Próbálta megérteni a világ működését, a globális politikát, és igyekezett helyet találni benne a magyarságnak. Igazi nemzeti demokrata volt. Hiányozni fog kritikus szelleme, fanyar humora, makacs következetessége. És fáradhatatlan tenni akarása.

Nincs folyómétereiben számon tartható életműve. Mert legtöbb gondolatát nem nagyívű tanulmányokban, monográfiákban, még csak nem is publicisztikai írásokban tette közzé, hanem önzetlenül átnyújtotta szűkebb közösségének, a Fidesznek, és a tágabbnak, a magyar nemzeti politikának. Legértékesebb gondolatai ott rejlenek – immár örökre – a Fidesz vezető politikusaiknak megnyilatkozásaiban, a párt- és kormányprogramokban, a tárgyalási tematikákban, összefoglalókban, értékelésekben. Ott rejlenek a Budapest Analyses 187 hírlevelében. Sorsa a szolgáló értelmiségi sorsa volt. Mivel állandóan a közügyekért dolgozott, nem volt ideje életművet írni. Életműve beépült a Fidesz és a magyar politika épületébe. A magyar nemzetpolitikába.

Ez történik a szellemmel. Így maradhat meg a felhalmozott és önzetlenül szétszórt tudás, itt keresendőek a vágyak és célok. A szellem – talán – így lehet örök. Mert – Arany János szavaival – „Nem hal meg az, ki milliókra költi / Dús élte kincsét, ámbár napja múl; / Hanem lerázván, ami benne földi, / Egy éltető *eszmévé* finomul”.

Balog Zoltán

[BÚCSÚZTATÓ]

Gyászoló Család, gyászoló Testvérek!

Hallgassuk meg Isten vigasztaló ígését, a 131. zsoltárt:

„Uram, nem fuvalkodott fel az én szívem,
szemeim sem láttak magasra,
és nem jártam nagy dolgok után,
erőmet haladó csoda dolgok után.
Sőt lecsendesítém és elnémítám lelkemet.
Amilyen az elválasztott gyermek az anyjánál;
mint az elválasztott gyermek, olyan bennem az én lelkem.”

I.

Vannak életek, melyek hasonlatosak a mély kúthoz: a forrást csak sejtjük, hogy van, mert újra és újra friss vizet lehet belőle meríteni.

Olyan élet az ilyen, amelyik nincs kirakatban, mely nem magamutogató, nem árulja el forrását, nem kínálgatja saját életreceptjeit.

S ha kérdéseink, szavaink, életünkben egy darab – mint kő – hullik bele egy ilyen élet kútjába, akkor az sokáig gyűrűzik. A gyűrűk jelzik a mélységet.

Csabától távol állt a magamutogató, a személyes dolgok, a belső világ közszemlére tétele; Ügyek – mindig az egy, a nagy, a mindent meghatározó ÜGY mértéke alatt –, anyagok, tanulmányok, programok, dokumentumok, szakmai viták: ezek tartoztak a nyilvánosságra. Milyen abszurd ez a mai este itt, a templomban: egy unitárius és egy református lelkész, barátok, munkahelyi kollégák, a messziről jött család – mind miatta, érte, általa vagyunk együtt. És ma itt ő nem tiltakozhat, nem vonhatja ki magát, ma visszavonhatatlanul, először és végül az ő legszemélyesebb „ügye”, halála lett az ügyé, mindannyiunk közös ügyévé.

Mély kút volt az élete, érthetetlen a halála. MÉGIS: akik itt vagyunk, azoknak mindegyikünknek jutott egy darab valami, ami annak a belső életnek az üzenete volt:

- egy jelentőségteljes kézfogás,
- egy átvitalkozott este,
- egy tekintet, amelyben szenvedély, jóság és tisztaság csillogott,
- a cigarettát tartó kéz,
- egy tusványosi pillanat.

II.

A halál természete, hogy megméri az embert. Megméri az elmenőt:

- kezének (értelmének) munkáját[®] az alkotásokat,
- a szerepeket, amelyeket vállalt, vagy melyekbe belekényszerült,
- az élete minőségét, kicsit azokon keresztül, akik gyászolják, siratják.

S a halál megméri bizony az itt maradókat. Lőrincz Csaba halála megmér minket. Megkérdezi, hogy kik vagyunk. S főként: kik vagyunk mi egymásnak? S most akkor hogyan élünk tovább?

Minden halál, mely közel jön hozzánk (mert közel engedjük), kiváltja belőlünk a tiltakozást: ha ez így megtörténhetett, akkor a világ nem mehet úgy tovább, mint eddig...

S közben rezignáltan, keserű tapasztalással sejtjük, tudjuk, hogy ugyanúgy fog továbbmenni.

De tényleg ugyanúgy fog? Tényleg nem változunk legalább mi azáltal, hogy elmegy valaki, aki életünk szerves része volt? Akivel osztoztunk a munkában, a nagy, közös ügyünkben, akinek használtuk bölcsességét, élveztük barátságát, igényeltük szeretetét.

Ha embertárs voltunkat komolyan vesszük, akkor jogunk és kötelességünk megkérdezni, hogy mire indít, mire kötelez, mitől tart vissza bennünket Csaba elmenetele. Az első szó persze a tiltakozásé és a miérteké. Így kellett ennek lennie? Nem lehetett volna másként? Nem kellett volna másként lennie? Ki itt a felelős?

De a második szó mégis, minden kínzó, megválaszolatlan kérdés ellenére a HÁLA szava, gesztusa. Azért, hogy élt, élhetett, így élhetett.

- Hogy igaz magyar ügyet szolgált, szemellenzők nélkül,
- hogy lehetett a miénk, valamennyiünké.

Aki *hálát* ad valakiért, élő emberért, az elmenőért, az bocsánatot is kér és ad:

- kimondott szavakért,
- és ki nem mondottakért,
- azért, amit megtett, s azért, amit elmulasztott.

Ezt tesszük mi ma itt.

A HÁLA és a BOCSÁNAT közös gyökerű, s mindkettőt a Teremtő közvetíti. Ebben a hálában és bocsánatban engedjük megmérni magunkat. Ebben derül ki, hogy közösség vagyunk-e és milyen, segítünk-e egymásnak vinni a terheket, és hogyan.

Tényleg tovább menne az élet ugyanúgy?

Bizonyára nem változunk meg egy csapásra. De néhány adósságunk most, a veszteség súlyát érezve eszünkbe juthat, s alakíthat a holnapi életünkön. Adósságaink:

Ki az, akire mától jobban oda kell, akarok figyelni,

- kit kell újra keresni,
- kit jobban megtartani,
- kit kell visszautasítani,
- kivel kell békét kötni,
- kit közelebb hozni,
- kit jobban és bölcsebben szeretni?

Bennünket együtt mint közösséget, s külön egyenként, mint olyan embereket, akiknek fontos Magyarország felemelkedése, a magyarság, a Kárpát-medence – a *reménységünkről* is kérdez Csaba halála. Mi a mi reménységünk alapja erre az életre? Hol vannak a forrásai tetteinknek, életünknek, annak, hogy nem adjuk fel, hogy tovább megyünk?

S mi a mi *reménységünk* arra az állapotra, amelyben ő most van, s melyben vannak elment szeretteink mind? Minden újabb halál kérdez, dörömböl: mit hiszel a halottakról?

S minden újabb halál egy újabb lehetőség szembekerülni az üzenettel:

„Ha csak ebben az életben reménykedünk Krisztusban, minden embernél nyomorultabbak vagyunk. Amde Krisztus feltámadt a halottak közül, mint az elhunytak zsongéje. Mert ember által van a halál, ember által van a halottak feltámadása is. Mert ahogyan Ádámban mindnyájan meghalnak, úgy a Krisztusban is mindnyájan életre kelnek.” (Pál apostol, 1. Korintusi levél 15.)

Ádám gyermekei vagyunk! Tudjuk, most, amikor a port visszaadjuk a pornak, most igazán tudjuk. De az apostol arra hív, hogy legyünk Krisztus

gyermekei! Legyünk keresztények! Bízhatok abban, aki életet ad a Földön és életet a Föld után. Nem a könnyű hitek közé tartozik ez. De lehet tovább élni, kereszténynek lenni ilyen reménység nélkül?!

III.

Arra az egyetlen igazán mély beszélgetésre gondolok Csabával. Ahol szó volt hitről, hitelenségről, a kételkedés jogáról, a radikális idealizmus ellen felhozott érvekről, arról, amit itt kell és csak itt és most lehet megtenni.

Vajon mit gondolhatott ő a *reménység* végső alapjairól? És most vajon mi van, mi lesz vele? A bibliai zsoltár az élettől búcsúzó embert olyannak látja, mint aki újra gyermek, most leginkább gyermek, leginkább Fiú, az édesanyja fia, gyermeke. Így megy haza, gyermekként viszi az anyja haza, Sepsiszentgyörgyre!

De mégis! Próbáljunk órá úgy is nézni, úgy utána nézni, mint aki másvalakinek is a Gyermeke. Próbáljuk a gyermeket rábízni az élet Gazdájára. Isten gyermeke, mint ahogy mi is azok lehetünk. Nem a magukat mutogató hívek módján, nem a szenteskedő érdemek jogán, hanem teremtettsége és megváltottsága jogán. Annak a jogán, aki őt megalkotta, aki érte szenvedett, s aki most magához fogadja.

Nem könnyű így utána nézni. Sok az ellenérv.

- Hiszen még jó 20-30 év járt volna neki, s nekünk vele.
- Az általa elvárt intellektuális tisztesség megtiltja nekünk az olcsó beletörődést, vigaszt, mely megalkuvás.
- S legfőbb ellenérv az, amit látunk, a hiány. Hiszen nem látjuk már őt. Hogyan nézzünk így utána?!

Mégis. Bár nem könnyű azt mondani, hogy ott tudunk Téged, Csaba, mint gyermeket az Isten tenyerén, AZT talán könnyű mondani, hogy ennyi, hogy itt van a vége?! Könnyebb hinni a halál urában, mint az élet urában? Az örökké tartó halálban, mint az örök életben? Az örök sötétségben, mint az örök szeretetben?

IV.

Amit tehetünk (hiszen a tehetetlenséget olyan nehéz elviselni), hogy felsorakozunk mi magunk ebben az *életért* folytatott küzdelemben az élet mellett! Sorakoztassuk fel az életünket érvként! Az *életünket*, melyet mindenek ellenére úgy élünk, abban a bizalomban, hogy az élet erősebb. Evvel a bizalommal tekintünk gyermekeinkre, s a holnapra. Ő, KRISZTUS van, az élet van a síron innen és túl.

Nézzünk így utána! Nézzünk így egymás szemébe! Nézzünk így Krisztusra!

Ámen!

IN MEMORIAM LŐRINCZ CSABA

LŐRINCZ CSABÁTÓL BÚCSÚZUNK

Lőrincz Csaba sohasem tartozott a politika élvonalába. Igaz, nem is volt politikus. Nevét leginkább a külpolitika iránt érdeklődő vájtfülűek ismerték. Mégsem túlzás azt mondani, hogy a napokban a rendszerváltás utáni magyar külpolitika meghatározó szereplőjét veszítettük el.

Váratlanul távozott közülünk Lőrincz Csaba, a Fidesz egykori külpolitikai szakértője, az Orbán-kormány idején a Külügyminisztérium Közép- és Délkelet-Európát felügyelő helyettes államtitkára. Csaba Sepsiszentgyörgyön született, és a Limes Kör tagjaként folytatott erdélyi ellenzéki tevékenység után a '80-as évek emigrációs hullámával települt át Magyarországra. Rövidesen a Fidesz körüli mozgalmárkodásba csöppent, ahol a kezdetektől Németh Zsolt mellett tevékenykedett. Így vált alapemberévé a mostanra fogalomná vált bálványosi folyamatnak is, amely a magunkfajta öregecskedő harmincas reakció-soknak már a '90-es évek legelején is jelezte, hogy – a köreinkben gyakorta uralkodó közfelfogással ellentétben – a Fidesz azért mégsem teljesen a Szadesz kistesója. S azért az nem volt könnyű időszak: egy, a Parlamentbe alapvetően véletlenül bekerült generációs kispárt szakértőjeként, a külpolitikára-nemzetpolitikára is lassan átterjedő, élesedő-élesített kultúrharc közepette az Antall-kormány ellenzékeként. Nem volt könnyű a Horn-kormány alapszerződés-politikája idején sem, az integrációs kényszer és a határon túli magyar közösségek legitim autonómiaköveteléseinek együttes szorításában. De aztán elérkezett 1998, és az elméletek gyakorlatba ültetésének pillanata. Az eredmények pedig magukért beszélnek.

Lőrincz Csaba a rendszerváltás utáni időszak talán legfontosabb jogszabálya, a státustörvény kidolgozásának meghatározó figurája lett. Valamint annak a külpolitikának az egyik elméleti főmuftija és gyakorlati végrehajtója, amely hosszú évtizedek óta először bátran és mosolygva tudott szembenézni az utódállamok furmánykodásaival – az önbizalmat ügyesen párosítva az ezredfordulón Magyarország előtt felvillanó geopolitikai mozgástér kihasználásával. Nem rajta múltott, hogy a dolgok végül nem úgy alakultak, ahogy azt sokan gondolták-gondoltuk. A 2002

utáni években Csaba az Országgyűlés Külügyi Bizottsága mellett dolgozott főtanácsadóként.

Erdélyi létére – vagy talán éppen ezért – józansággal és hideg fejjel közelített szűkebb pátriájának ügyeihez még akkor is, amikor itthon időnként belpolitikai ízü és heveségű, sokszor buta kuruc–labanc csetepaté alakult ki a transzszilván magyar közéletéről. S bár származásából is adódóan elsősorban nemzetpolitikára specializálódott, érdeklődése és szakértelme azon jóval túlterjedt. Széles világlátása igazi külpolitikai teoretikussá tette.

Csaba amolyan székelyesen visszahúzódó emberként nem szerette a nyilvánosságot. Sajátos stílusa miatt sokan egyenesen morózusnak tartották.

Mindössze 49 évet élhetett.

Isten nyugosztalja!

Bíró Gáspár

LŐRINCZ CSABA HALÁLÁRA

Csaba, te mindig adtál a részletekre. A sors meg elbánt veled, még azt az esélyt sem adta meg, hogy dönts, hogyan kívánsz, akarsz meghalni. Valahogy úgy gondoltam: derűsen, meghitten, szeretteid körében, ahogyan azt mindenki szeretné. S nem most, Istenem, hanem valamikor harminc-negyven év múlva.

Nem tudok, és nem is akarok itt mindent elmondani mindazokról a dolgokról, amelyekről vitáink folytak az elmúlt huszonkilenc évben, amióta ismerlek. Ez jelen idő, mert az én életemből nem fogsz csak úgy eltűnni, barátom. Ezt mérhetetlen méltánytalanságnak tartanám. Nem úgy van az, Csaba, hogy fogom magam és meghalok.

Végigvitakoztuk ezt a majd' harminc évet, s ezentúl is fogok veled vitakozni, amíg lehet, betűkkel, gondolatban, aztán majd megegyezünk valamiben, vagy sem, majd odafönn.

Szóval, barátom, nem fogsz olyan könnyen megszabadulni tőlem.

Megmagyarázom, ne félj.

Előtted mindig mosakodnom kellett. Te vagy, még mindig te vagy az egyetlen, számomra hiteles idealista, ha nem veszed rossz néven, romantikus ezen a környéken. S ez kötelez. Igaz, soha nem vetemedtünk odáig beszélgetéseink során, hogy jelzőkkel illessük egymást, idealista, realista vagy ehhez hasonlók. Ennek ellenére emlékszem, hogy vagy tíz éve majdnem összepofozkodtunk egy kocsmában valami elvi vagy valami fontos kérdésben, de gyorsan lehűltünk. Az idealizmusod nagyon zavart, mert egyszerűen a valamikor megtagadott énemet láttam visszaköszönni. Igen, valamikor én is az voltam, de Afrika meg más ügyek a földhöz vágtak, ráragasztottak a cinikus realizmusra, ami mint soha nem elérhető, kívánatos gyümölcsöt üldözte a teáltalad vallott idealizmust. Elnézésemet kérem, Csaba, hogy itt magyarázkodom, de eddig nem volt lehetőségem rá. Majdnem azt mondtam, hogy az aktuális ügyek elvitték minden energiánkat.

Ez nem teljesen igaz. Emlékszel, hogyne emlékeznél, amikor 2007 júliusának egyik éjszakáján anyukád sepsiszentgyörgyi házának udvaráról néztük a fiammal, Ágosttal és Ágival, akkor csak jövőendő feleségemmel a

csillagokat? Nem tudnám itt visszaadni a beszélgetés tartalmát, nem is ez a lényeg, hanem, hogy az egy nagyon fontos beszélgetés volt. Az autós baleseted után volt vagy két héttel, amiből minden mértékadó vélemény szerint nem lehetett úgy kijönni, mármint majdnem sértetlenül, ahogyan te kijöttél. S te mindeközben úgy nézted a csillagokat, mint ha először láttál volna éjjeli égboltot. Mondtam magamnak: ez már ilyen. Hát valóban olyan, neked van igazad, Csaba.

*Bíró Gáspár, Stier Gábor és Lőrincz Csaba
Tusványoson 2007-ben*

Ha valaki komolyan vette valaha az erkölcsileg megalapozott politikai dolgokat, az te voltál. Láttam, hallottam, éreztem, hogy mindez számodra élet-halál kérdése. Amikor ezt nekem többször kifejtetted részletesen, először úgy 1989–90 táján, egyszerűen nem hittem el. El kellett telni majd' húsz évnek, hogy átértékeljem az akkori véleményemet. Mindig mondtad pedig, hogy egykoron haza akarsz menni. Ezt sem hittem el addig, amíg a saját szememmel nem győződtem meg róla, hogy mennyire mélyen van benned a szeretet, sőt szerelem az erdélyi, az uzonkai, a sepsi, s még lehetne folytatni, táj iránt. Ez az enyém, a miénk, mondtad, kitekintve az autó ablakán. Most már értem, Csaba. Akkor nem teljesen.

Holnap vagy holnapután hazamész. Ezt akartad, ezt kaptad. De se te, se én nem így képzeltük el. A véleményemet az idealizmusodról továbbra sem vagyok hajlandó alapjaiban megváltoztatni. Azt viszont el kell ismer-nem, korrekcióra van szükség. S ez a te múlhatatlan érdemed.

A múlt csütörtökön ígért Van Creveld-köteteket meg postázom a Vatikánba.

Borsi-Kálmán Béla

BÚCSÚ A „SZÜRKE EMINENCIÁSTÓL”

LŐRINCZ CSABA (1959–2008) EMLÉKÉRE

Amikor az emberfia időnap előtt „megtér Teremtőjéhez”, – vagy ahogyan a másik ünnepélyes közhely állítja: futását elvégzi, evilági életútját váratlanul (?) befejezi –, egy röpke *pillanatra* mindenki elcsöndesedik.

Szegény Csaba – mondják, írják is, vagy csak együttérzően gondolják az emberek.

Barát, sors- vagy nemzedéktárs, kolléga, ellenfél – sőt, ellenség is. Bár nem tudok róla, hogy Lőrincz Csabának lettek volna rosszakarói. Túlságosan kifinomult, empatikus lény volt ahhoz, hogy akárkit megbántson, megsértsen. Indulatokat persze ő is gerjesztett, talán, nagy ritkán még sebeket is osztott-okozott, hiszen kemény és következetes volt elveiben és vitastílusában.

De csak nyíltan, szemtől szembe, sohasem oldalvást, rézsútosan, netán hátulról, méla lesben. Nem: egyenesen, mindig a partner szemébe fúrva éles, szürke tekintetét.

Igen, jellegzetes, okos, kékesszürke, fürkésző szeme volt, világosbarna hajába hamar ősz szálak vegyültek, aztán, nagyon korán, szürke lett az is, akárcsak öltözéke: pulóver és farmer a hétköznapiokon meg a Pro Minoritate szerkesztőségében, elegáns öltöny a Külügyminisztériumban, aztán a Parlament Külügyi és Határon Túli Magyarok Bizottságának apró, félreeső irodájában. Mert így múlt el *magyarországi* élete: mindig a változás, változtatás, jobbítás *hitében*, a valóságos nyugat-európai típusú *polgári Magyarország* megteremtésének *reményében*.

Ahhoz a nemzedékhez tartozott, s ama társadalompolitikai elveket, célkitűzéseket vallotta, amelyeket – egyre több negatív melléközöngével, sőt rosszindulattal – „Fidesz-közelinek” neveznek honunkban. Igen, az volt, ott találjuk az első sorokban a Fidesz alakulása-kijegesedése reménykeltő éveiben; testközelből ismerte a vezérkart, sokan vallják közülük ma is barátjuknak. A belső körbe, az „első csapatba” azonban nem került, talán nem is kerülhetett be, hiszen született *kívülálló* volt. S nem elsősorban azért, mert *kívülről*, egy, még a Kádár kori magyaror-

száginál is ridegebb, ellenségesebb környezetből, a Székelyföld szívéből érkezett, majd a történelmi Erdély székhelyén, Kolozsvárt szocializálódott.

Nem, gyanítom, hogy inkább alkatából, személyiségéből következően. Hiszen mélyebben érzett és árnyaltabban gondolkozott, mint nemzedék-társai, kollégái, barátai elsöprő többsége – már csupán azért is, mert filozófiával is foglalkozott a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen, első közéleti tapasztalatait pedig a Limes Kör Ceauşescu titkosrendőrsége által árgus szemekkel figyelt(etett) titkos találkozóin szerezte: Brassóban, Illyefalván, Kolozsváron, Bukarestben.

Életének e korai, meghatározó korszakáról nagyon keveset beszélt, még a hasonszőrűeknek, a szintén Erdélyből a megkisebbedett „anyaországba” sodródott sorstársaknak is. Általában is szűkszavú, szófukar ember volt, ritkán nyílt meg, úgyszólván harapófogóval kellett minden valamirevaló értesülést, élettényt kihúzni belőle.

Ez egyfajta rejtélyességet kölcsönzött alakjának. Ugyan ki tudja például családtagjain s néhány szentgyörgyi rokonán, iskolatársán kívül, hogy apai ágon elszékelyesedett szászok ivadéka, ráadásul a legkeményebb, legpuritánabb ágból, az unitáriusok gyülekezetéből. S azt még kevesebben sejtik, hogy ugyancsak korán, iszonyú kínok közepette elhunyt édesapjának, noha százszázalékos *magyarnak* nevelte fiait, pislákoló szász öntudatából azért annyira futotta még, hogy elkezdte németül tanítani őket.

Ez, a két-, majd háromnyelvűség az egyik titka Lőrincz Csaba európai kitekintésének, intellektuális nyitottságának. Annak a *látszólagos* ellentmondásnak, amelyet csak nehezen ért a dunántúli vagy pest-budai magyar: miként lehetséges szinkronba kerülni az isten háta megetti Szentgyörgyön, Kovásznán vagy Nagybányán a legmodernebb nyugat-európai és tengerentúli eszmei és politikai irányzatokkal. S innét fakad az áttelepültek szinte áthidalhatatlan dilemmája is: hogyan lehet(ne) elfogadtatni az önhibájukon kívül ingerszegényebb környezetből származó magyarországiakkal, hogy az általuk is bonyolultnak érzékelt világ *a valóságban* még összetettebb, sokrétűbb, százféle, általuk kevésbé ismert színben ragyog? Merthogy Erdélyben a „magyar igazság” mellett, azzal párhuzamosan van (legalábbis volt) egy szász, és – *horribile dictu* – létezik egy „román igazság” is.

Lőrincz Csaba mindezt „zsigerből”, ösztönösen tudta, aztán – még *odaát* – apránként meg is tapasztalta. S kifinomultságából eredően nagyon gyorsan felmérte: Magyarországon úgy válhat méltóvá talán legked-

vesebb írója, Hermann Hesse tanításához, úgy találhatja meg legbiztosabban önmagát, úgy érheti el önmagában (legbensőbb értékeiben) való megszilárdulását, ha társai, szűkebb és tágabb környezete – *hazája* – számára *a leghasznosabbá* válik.

Így lett belőle több mint két évtizeden át a Fidesz külpolitikai tanácsadója. Háttérember, az, aki a tájékoztató anyagokat megírja, a belső elemzéseket elkészíti, koncepciót – *státustörvényt* – érlel, s azt a legapróbb részletekig ki is dolgozza, közérthető nyelven meg is fogalmazza. S ha kell – most egy kedvenc szófordulatát fogom búcsúzóul idézni – keményen, állhatatosan – de sohasem bántóan – *érvel mellette*. Igazi, hamisítatlan „szürke eminenciásként”.

Holott minden volt, csak nem szürke, közészerű; ellenkezőleg: ragyogó intellektusú politikai elemző, mélyen érző ember, igazi *gondolkodó* volt...

De itt és most, a búcsú pillanataiban valami *másról*, kevésbé felemelőről is *kell* beszélni! *A mi felelősségünkről*, mindannyiunkéról – *kivétel nélkül* –, akik itt istenhozzád végett egybegyűltek-egybegyűltünk: Lőrincz Csaba negyvennyolc és fél évesen itt hagyott bennünket. Nem futamodott meg, nem önkézeivel vetett véget fiatal életének, nem menekült hitvány, önpusztító és önfelmentő alkoholizmusba.

Nem, sokkal rosszabb történet, kimondani is szörnyű: Lőrincz Csaba, nemzedékének egyik legtehetségesebb tagja, s erkölcsileg minden bizonynyal legrokonszenvesebb alakja LASSÚ TÚZÖN ELSZENYVEDT!

Mi hagytuk csöndesen meghalni, elsorvadni; *mi*, a barátai, munkatársai nem figyeltünk eléggé tétova jelzéseire! *Mi* nem küldtük időben orvoshoz, *mi* nem kényszerítettük, hogy vonuljon pár hétre-hónapra szanatóriumba, utazzék külföldre, gyógyíttassa megfáradt testét – és főként lelkét! *Mi* háritottuk el egyre erőtlenebb, hiteszegett telefonhívásait egy-egy kávéra, ritkuló összejeövetelre, közös vacsorára...

Nem folytatom, az önvizsgálatot *magunknak* kell *magunkban* elvégezni. Magyarázat, ürügy sok ezer akad. *Mentség(ünk)* viszont *nincs*. S még csak az sem lehet igazi vigasz számunkra, hogy mindnyájan *egyedül* születünk és egyedül, *magányosan* halunk meg! No de ennyire, ilyen ijesztően elhagyatva? Magányos pusztai farkasként – amikor pedig kurtára szabott életét *maradéktalanul* a már csak a képzeletben létező (virtuális) *magyar nemzet* – a két haza – önzetlen szolgálatában töltötte valaki?

CSABA, LEGYEN NEKED KÖNNYŰ A FÖLD! HA MÁR SORSOD NEM LEHETETT AZ.

Számunkra pedig maradjon elröppent *ÉLETED* mindörökké egy óriási felkiáltójel: *MEMENTÓ!*

Zugló, 2008 húsvétján

Ferencz Csaba

BÚCSÚ LŐRINCZ CSABÁTÓL

Egy gerendákból összerakott kerti asztal mellett akartuk megváltani a világot. Pedig akkor már túl voltunk a huszadik század végi rendszerváltás és a magyar sorsváltás lehetőségeinek első hullámán, több illúziónkat csendesítette meg a politikai gátrendszerek sokasága, s te mégis – kormányzati tapasztalattal a hátad mögött és több évi ellenzékiesség után – újabb utakat nyitogattál.

Akkor, az uzonkai napsütésben „politizálva” ivódott belém, belénk végérvényesen: az itthon felmutatott közösségi cselekvés minden lehetséges megoldás kiindulópontja.

Hogy miért csak 2003 egyik sziporkázó délelőttjén fogant meghatározó emlékké eme egyértelműség, mikor már a kilencvenes évek elejétől Bálványoson, aztán Tusványoson igyekeztünk – ki sokévi szakmai háttérrel, ki a lehetőségek megismerésének kíváncsiságával – formába önteni a mi kis nemzetstratégiánkat? Nos, ez hosszú elemzést igényelne. De most emlékezésre, a hétköznapi élet apró, de annál meghatározóbb rezdüléseire és korántsem objektív megközelítésekre kényszerít az élet. Hiszen olyan hirtelen távoztál közülünk, hogy – más fogódzók híján – itthoni barátainkkal együtt a megmagyarázhatatlan végzetet ezekből az apró létvillanásokból, hirtelen jelentőssé vált emlékfoszlányokból igyekeztünk elfogadhatóvá gyúrni. Nekünk, „még életben maradottaknak”, akik nem csak és nem elsősorban munkakapcsolatban voltunk, ezekből az apró létvillanásokból táplálkozik a közéleti szereplő, az itthonról elszármazott, de soha el nem szakadó értelmiségi Lőrincz Csaba arcéle is. Aki két évtized „háttérmunkája” révén az anyaország határain kívül rekedt magyar közösségek számára alkotott státust, újkori történelmünk egyetlen olyan jogszabályának tervezetét, amely a Kárpát-medencei magyar integráció bár egy szeletét megteremtette. De nemzet- és biztonságpolitikai munkásságod nélkül nehéz lesz értelmezni ezt a küzdelmes, ám nem sok eredménnyel kecsegtető ezredforduló magyar közéleti és politikai történéseit. Életműved alkotó gondolatai ott húzódnak majd a magyar sorskérdések politikai megoldásai mögött.

Következetes elvszerűséged, már-már önpusztító munkamániád, amit talán innen vittél a magyar fővárosba, nem tudtad taktikus kompromisszumokba csomagolni. Talán ezek, na meg a kimondatlanul is munkáló honvágy emésztett fel ennyire...

Most immár itthon pihenhetsz meg. Ha lehet egyáltalán pihenni ekkora nekigyürkőzés után.

Kovács István

A LÉLEK GYÜMÖLCSE

„A Lélek gyümölcse pedig: szeretet, öröm, békesség, türelem, szívesség, jóság, hűség, szelidség, önmegtartóztatás. [...] aki pedig a Léleknek vet, a Lélekből fog aratni örök életet.”

(Gal:5,22; 6,8b)

Gyászoló Család!

Végtisztességet tévő Gyülekezet!

Kedves Barátok!

Csaba!

– hiszen Hozzád is szólunk most, hisszük, hogy szavaink hozzád is átvibrálnak a lét ama túlsó partjára is.

Itt állunk megrendülten, megdöbben, és szinte szótlanságba gubóznánk, lesütve tar fejünket, hogy átmosson a fájdalom, de szólni kell – nekem legalábbis szólni kell most, Csaba –, miként szólnia kell a hitnek mindig, amikor elnémul a szó, amikor szóra képtelen az értelem. Szólnia kell a hitnek, miként szólt ama valamikori ködbe vesző névtelen pap elődöm a maga idejében, és szóra és írásra bírta édes anyanyelvünket, mondván: „Látjátuk feleim szümtükkel, mik vogymuk: isa pur és homu vogymuk”.

Szólok magam is, Csaba, és vívódom a szavakkal. Napok óta csak Te jársz a gondolataimban. Tegnap, volt osztálytársaddal – Csabával – hallgattuk a Píramistól az *Őszintén akarok élni* című dalt, s a Te arcod lebegett a szemeim előtt. A Te őszinte arcod, a Te őszinte életed...

Sajog és fáj, hogy elmentél, és viaskodunk önmagunkkal és Veled is. A Jóistennel is pörlekedünk, mert igen korán mentél el, Csaba... Pedig úgy igaz, ahogy Te mondanád bennünket vigasztalóan, hogy a Te életkorodban már rég bevégezte munkáját Jézus is, József Attila is, Petőfi is, és mit számít az örökkévalóság végtelenéhez képest pár évtized, hogy hamarabb mentetek el? Ők korábban, Te most, mi ki tudja mikor... Mit számít!

Mészöly Miklós szavai jutnak eszembe, aki arról beszélt, hogy Budapesten nagyon nehéz elképzelni az elmúlást, ott egy kávézóban, a pesti

szellemi pezsgésben. Nehéz elképzelni, hogy egyszer kimaradunk ebből a pezsgésből... De aztán a Balaton-parti nyaraló udvarán, ahol a fügefalevél ráhull a kőasztalra, a többiek meg a földre, szép, halk nessel, ott minden egyszerre tisztává és egyszerűvé válik... Annyira érthetővé és annyira teljessé, szelíddé, békéssé, újra elfogadhatóvá, mint sehol másutt. Hogy igen, ilyenek vagyunk: falevelek. Halk nessel földet érő falevelek. Visszasimulva Isten örökkévaló szeretetébe, visszasimulva a teljesség örök körforgásába. Csak az a kérdés, hogy amíg ott fenn az ágon voltunk, teleszívtuk-e magunkat napfénnel? Laboratóriumunkkal, klorofillunkkal, életörönkkel hozzájárultunk-e, hogy nektár, gyümölcs szülessen?

Falevelek vagyunk. Földre visszatérő falevelek. Isten öleléséből kihullani nem tudó falevelek.

Te már mindnyájunknál jobban érzed ezt az ölelést és ezt a békességet. Ebbe a békébe hívom magunkat is, tépelődőket, kapálódzókat, a valóság ellen lázadókat. Hívom magunkat elfogadni Isten szeretetét most is, és hálát mondani tudni most is: érted, termést hozó, lélek szerinti életedért.

Mintha Téged jellemeztelek volna, ahogy idéztem a Galatabeliekhez írott levélből. Most nem tudsz tiltakozni, leinteni, vagy nem tudsz kirohanni, mint tetted máskor, ha dicsértek. Tulajdonképpen nem is én mondom, Pál apostol mondja ezeket a szavakat: szelídség, jóság, hűség, alázat. Azok a lelki kincsek, amelyekre ráhangoltad életedet. Azok a lelki kincsek, amelyek szerint vetés volt a Te életed. Ó, nem a magadnak aratás reményében, hanem a termés, az értelmes élet ellenállhatatlan gyönyörűségéért. Lélek szerint éltél, önzetlenül, és adtad, ajándékoztad minden perced. Minden pillanatban önmagadat.

Itt vagyunk hát: mi ezen a parton, Te újból áttelepültél – most a végső anyaországba –, csak azért, hogy teljesebben itt legyél. De tudjuk, hogy ott is teszel a státuszunkért, ott is közbenjársz, ott is a szülőföld gyönyörű lankáira tekintesz le a végtelen kék égből. Ott vagy ama másik parton, mi itt, ezen a parton, és segíts, segítsen a hitünk, hogy érezzük: Isten szétszakíthatatlan ölelésében vagyunk együtt. És ebben az ölelésben itt vannak ők is, a még meg nem születettek, akik a még el nem jött időből intenek felénk, és felelősségre tanítanak, hogy átadjuk nekik ezt a tőlük kölcsönvett életet minél teljesebben, minél igazabban.

Lapozom életkönyvedet: 1959 születésed és az én születésem dátuma is. Kortársak voltunk ebben a városban. Te a Székely Mikó Kollégium ódon folyosóin, tantermeiben szívtad magadba életre szólóan mindazt,

ami érték e nép lelkében, kultúrájában, mindazt, amiért érdemes volt egy életen át lázban élni, lelkesedni, álmodni és kőkemény kitartással, okos módszerességgel tenni. És a szülőföld megannyi kedves helyszínén: Nagybaconban, a falu poros utcáin, a rendtartó székely falu beidegződései által, a gyerekként megtapasztalt szeretet által Árkoson, a Malomgát utcában, itt a szentgyörgyi grundon, mindenütt, ahol átitatódtál e táj szeretetével-szerelmével, gyógyíthatatlanul, életre szólóan. És ahol tényleg tudtad, hogy miközben a lelked kitágul, és magába öleli az egyetemességet, ott van a talpad alatti pont, a Malomgát utcai vagy az erdélyi vagy az ősszmagyar nemzet által belakott földrajzi pont, a hely, ahonnan mozdíthatod ezt a behemót, lagymatag, mozdulásra, jobbulásra képtelen világot.

Különös képességekkel áldott meg Téged a Jóisten. Nem az értelmi képességekre gondolok elsősorban, hanem a szíved, lelked harmóniájára és egységére, tartásodra, gerincedre, arra a lélekre, amiről Pál apostol beszél. Arra a lélekre, amivel maradandó értékekre hangoltad rá egész életed, mert tudtad, hogy bolond az, aki a tiszavirág-pillanatba temetkezik, akinek élete nem az örökkévalóságban gyökerezik.

Ez a különösen gazdag lélek adott Téged a szellem, a lélek világosságának: látni, érteni, alkotni, versben, gondolatban, filozófiában. Mondják osztálytársaid, hogy amikor ők még gyerek-kalandregényeket is alig olvastak, Te már a filozófia magaslatait jártad, és vívódtál, rágódtál, szinte koravénezen tépelődtél a nagy dolgok felett. És vitatkoztál: meggyőzni akartál mindenkit százszor és ezerszer is, legyőzhetetlenül, hogy a szép, a jó, az igaz az, amiért élni érdemes ezen a földön.

Kemény tapasztalataid voltak abban a rendszerben, amelyben születél, ahol le voltak sötétítve az ablakok. Ahol csak a belső szabadság adatott meg. Ahol katonaként a tengerparti homokba kellett írnod e sóvárgott szavakat: Szabadság! Freiheit! A kommunista titkosrendőrség egy házkutatás során megtalálta nagy bűneid bizonyítékait: egy Bibliát, Orbán Balázsról készített kéziratodat... Mekkora főbenjáró bűnök!

Értettük akkor is, értem ma is, hogy miért érezted szűknek ezt a teret, hogy menni kell, kilépni, nem elmenekülni, nem kihátrálni ebből a világból, de elmenni azért, hogy tehess, hogy hazajöhess, pontosan azért a szabadságért, amit nem csak homokba lehet írni, hanem az emberi lelkembe: legyőzhetetlenül, kitéphetetlenül. És ezért indultál útra, nemcsak földrajzilag, hanem szellemileg is: bejártad a szellem más tájait-vidékeit, más nyelveket, kultúrákat ismertél meg, szívtad magadba az egyetemes-

séget, hogy saját kultúrádat még mélyebben, még tisztábban szerethesd. Hogy még tisztábban, még őszintébben hazajöhess, hogy még biztosabban érezd azt a pontot a talpad alatt, ahonnan igenis mozdítani akard ezt a világot a jobb irányába. Igazi barátod és társad volt ebben Frankl Klára, aki barátságát adta, és egy formaházassággal átsegített Téged az anyaországba. Minden bizonnyal mély vívódásaid voltak azokban a pillanatokban, amikor döntöttél. És abban is bizonyos vagyok, hogy akkor mintegy büntudattal és lelkiismeret-furdalással tettél életre szóló ígéretet önmagadnak, hogy ez az elmenés a hazatérés vargabetűje csupán. És valóban ez határozta meg ottani, anyaországi életedet. Kezdetben a Széchényi Könyvtárnál tudományos szakmunkatársként, majd a Teleki Alapítványnál. De már mindjárt áttelepülésed után – ’86-ot írunk ekkor –, ’88–89-ben, a rendszerváltás után a nemzetért való tenni akarásod vezetett el Magyarország jobboldali politikai gondolkodóihoz, az alakuló- kijegcesedő, arcélét kereső Fideszhez, és itt, ebben a szellemi munkaközösségben – hiszen Te a Fideszt mindig ennek tekintetted – alkotad meg életed nagy művét, az erkölcs és politikum összhangját. A szeretet politikumának életművét, ezt a különleges csodát, amire olyan kevesen képesek.

Lehetett-e alkalmasabb ember ott, akkor, amikor a Fidesz lehetőséget kapott megélni, valóságba ültetni az álmokat és tenni a nemzetért? Lehetett-e alkalmasabb munkatárs, mint éppen Te, aki az álmok, eszmék lángolása mellett rendelkezett azzal a képességgel is, hogy módszeresen, pontossággal az álmokat valóra váltsd, hogy az álmok valósággá, cselekvéssé, az akarat tényleges aktusává változzanak? Ebben az időben – és hadd vegyük dátumszerűen –, ’98-ban főosztályvezetőként a Külügyminisztériumba kerültél, 2000–2002 között pedig helyettes államtitkára voltál. És ebben a szürke eminenciási háttérmunkában munkatársaidal együtt meghatározója voltál a magyar nemzetpolitikának. 2002-től a magyar Országgyűlés Külügyi Bizottságának főtanácsadójaként ott voltál minden döntésben, minden mozzanatban, ahol tenni lehetett a nemzet egységéért, a határon túliakért, az össznemzetben gondolkodásért, az új nemzetstratégiáért.

És lehetett-e alkalmasabb más például egy magyarországi kisebbségi törvény kidolgozására, mint éppen Te, aki megélted „a kisebbségi lét örömeit”, hogy László Dezső szavait idézzem. Tudtad, mi fáj, hogyan kell gyógyítani a kisebbségi létből adódó megannyi fájdalmat. És ott voltál a státustörvény atyjaként, egyik megálmodójaként és létrehozójaként.

Értünk tettél, miattunk akartad a MÁÉRT-et, a Magyar Állandó Értekezletet létrehozni, állandó jellegűvé tenni, törleszteni az adósságokat, szolgálni, végtelen szeretettel, türelemmel, kiállással, konok újrakezdéssel a háttérből, mint a próféták, mint egy apa, aki a játékszabályt elmondja, és aztán engedi, hogy játsszanak gyermekei. Nem akar előtérben lenni, de mindig segít, mindig szól, mindig ösztönöz, mindig békít.

Ennek a részeire töredező világnak a darabjait illesztgetted állandóan, az egységet kerested. Az össznemzet egységét is a státustörvénnyel, amelyet ma egyesek kevésnek neveznek, de kétségtelen, hogy ez fontos mozzanat volt a nemzetegyesítésben, abban a nemzetstratégiában, amely, hiszszük, hosszú távon meg fogja határozni a magyar gondolkodást. Még akkor is, hogyha időnként az aktuális hatalom eltávolodik ettől a gondolkodástól, és intézményeket is megszüntet. Látjuk a MÁÉRT vezeklését az újabb időkben.

Szenvedtél, nehéz volt átvészelésre berendezkedni ebben a legszentebb álmaidat is megcsúfoló nemzetietlen rémálomban, de türelmes voltál. Most még több időd van a kiváráásra. És tudod, hogy az álmok valóra válása éppen ettől függ.

Türelmes voltál az idővel és türelmes voltál a mássággal is. Sokszor elgondoltam, hogy a Te hazaszereteted azért volt annyira megingathatatlan, azért annyira szilárd, mert a másság szeretetén alapult. Te úgy tudtad szeretni nemzetedet, hogy közben szeretted a másokét. A Te nemzetszereteted nem nemzeti egoizmusból, a Malomgát utcából kilátni képtelen rövidlátásból táplálkozott, hanem éppenséggel az egyetemességből. Abból az egyetemes felismerésből, hogy amint az ecetmuslincának létjogosultsága van itt lenni, élni, és hozzáadni valamit Isten gyönyörű világához, úgy létjogosultsága van nemzetednek, nemzeteden belül a székelységnek, és általában minden identitásnak. És igen, tudtad szeretni román társaidat is, bontani a félreértések falait.

Összegezzük életedet, és tudom, hogy közben többször elfordulnál, tudom, hogy csak kényszerűségből hallgatod végig, de érted, ugye, hogy nem papi malaszt ez csupán. Ugye érzed, hogy ez nem „halottról keveset vagy jót”, hogy ezek csak esendő szavak, amelyek a lehetetlen feladattal viaskodnak, hogy elmondjanak valamit a Te alázatos nagyságodról, egyszerű bonyolultságodról.

A szeretet jellemezte életedet, mert a lélek szerinti életben a szeretet munkál. Ez a szeretet kötött össze családdal, édesanyáddal, ez adta azt a gondoskodást, amellyel hazagondoltál, érdeklődtél, minden ünnepkor

hazajöttél. Ez a szeretet, ez a gyöngédség sugárzik arcodról, erről a fényképről is, amelyről most nézel ránk.

Amikor szóba álltál valakivel, mindig azt éreztem, hogy nagyon komolyan vetted azt, akivel beszéltél, szürke szemekkel valósággal a másik ember lelkébe néztél.

Itt állunk, és miközben összegeztük életedet, egy kissé megbékéltünk elmeneteled felett: mert bár csak negyvenkilenc év adatott Neked, életművedben mégis ott van a teljesség. Mert minden pillanatban az egészszel ölelkeztél és a „mindenséggel mérted magad”. Isten megadja mindnyájunknak kegyelméből az örök életet, de az a fontos, hogy mi mit adunk hozzá ehhez a kegyelemhez. Hogy lélek szerinti életünk mit termett, vetés volt-e az örökkévalóság számára?

Persze mi mindig elégedetlen élők, azt mondjuk: mi minden jöhetett volna még, és torzónak érezzük a munkádat, Te pedig azzal vigasztalsz, hogy nyolcvanévesen is lett volna még egy-két-három vagy akár tíz terv is, amin lázasan dolgoztál volna, ami úgyis egyszer félbeszakadt volna. De a lélek munkája soha nem torzó, mert folytatható. Te onnan, a végső anyaországból segítesz tovább, velünk vagy továbbra is: ihletsz lelkeseideseinkben, álmainkban, szemünkbe nézel kőkeményen elbukásainkban, osonásainkban, ha netán kihátrálnánk vagy menekülnénk küldetésünk elől.

Nagyon készültél haza tanítani, itthon élni, teleszívni magad az itthoni levegővel, ezzel a tájjal, amely ott vibrált retinádon, életre szólóan beleégve lelkedbe. Így jöttél haza most, csukott szemmel, de látó étellel. Így fogadunk haza, Csaba. És várnak ők is, akik eljövendők, akikért érdemes volt szeretni ezt a nemzetet, ezt a szülőföldet, ezt a népet. És velünk vannak, várnak ők is, akik előttünk jártak. Dédnagyanyád írta egyik levelében a nagybaconi dédnagyapádnak, amikor az megsebesült az első világháborúban és Budapesten a kórházban volt: „ne búsulj, Jónás, mert legalább tettél a nemzetedért”. Ne búsulj, Csaba, tettél a nemzetedért. És tettél Isten ügyéért, mert hisszük, hogy lélek szerinti életeddel Isten ügyét teljesítetted ki. Nemzeti gondolkodásod, nemzetszereteted az isteni egyetemes akarattal van összhangban.

Isten áldjon meg hazatérteledben, pihenésedben, és áldjon meg pihenni soha nem tudó öröklételedben, Fábíán Ernő bácsival, Tóth Tamás osztálytársaddal, együtt a hazatértelekkel az örökkévalóság hosszú, békés délutánjain.

Isten veled, Isten velünk. Ámen!

Imádkozzunk!

Örökkévaló Istenünk! Édesatyánk! Már nem is fáj, már nem is sírunk, mint ahogy gyermekkorunkban mondtuk, amikor megsimogatott szülőnk. Köszönjük az Ő életét, szeretetét, szolgálatát, lelkét. Köszönjük, hogy adtad Őt nekünk. Bocsáss meg, hogy keveselljük ezt a negyvenkilenc évet. Bocsáss meg, hogy tovább tudnánk álmodni ezt az életet. De fogadj el így, gyarlóként, esendőként. Istenünk, érezzük, hogy ott van Ő a Te szeretettedben, ott van a lélek halhatatlansága által, amivel megajándékozol bennünket, a Te jobboldon, abban a nagy panteonban, ahol ott vannak ők, a szentek, akik imádkoznak értünk, akik álmodnak értünk, akiknek álma-it visszük tovább, és továbbálmodjuk. Légy velünk, vigasztalj meg, adj erőt küzdelmeinkben, adj erőt, hogy méltók legyünk lelkünkhöz most és minden időben. Ámen!

Németh Zsolt

„A TI ÉLETETEK EL VAN REJTVE
A KRISZTUSSAL EGYÜTT ISTENBEN”
(KOLOSSÉ 3,3)

Kedves Csaba, Főnök,

most gyászbeszédet fogok mondani Teneked, amit, mint felesleges felhajtást, valószínű, nagyon utálni fogsz, de vedd figyelembe, hogy erre nem neked van szükséged elsősorban, hiszen te már feltehetőleg a mennyben, az üdvözült lelkek társaságából figyelsz minket, és minden titkot tudsz. Efelől kevés kétségem van, noha nem voltál bigott templomlátogató fajta. Immáron el kell hogy legyél rejtve az Istenben. Annál inkább szükségünk van rá nekünk, akik küszködünk elvesztésed tudatával, az olykor ránk törő sírhatnékunkkal. Jól itt hagytál bennünket – valljuk be.

Szóval. Mint köztudott, úgy alakult Magyarország modern kori történelme, hogy ma sokakban kétség él arról: lehet-e köze egymáshoz a mai magyar kultúrkörben a szabadság gondolatnak és a honfiségnak. S most váratlanul lezárult egy életmű, amely mindenestül erre a kétségre ad világos választ: igen, lehet! Valahogy úgy, amint 1992-ben a Fidesz negyedik kongresszusa elé terjesztett dokumentumunk Csaba által választott Kemény Zsigmond-mottója megfogalmazta: „Kötelességünk előmozdítani a liberalizmust és nem hanyagolni el nemzetiségünket, noha e két hitrebizottság érdekei olykor meghasonlanak, útjai keresztülvágják egymást, irányai különszakadnak.” E két hit összhangjának pedig a legfőbb előfeltétele maga a szabad ember. Csaba életének legfőbb erőfeszítését, hogy senki és semmi ne foszthassa meg belső szabadságától, kétségtelenül siker koronázta.

Ebben a célkitűzésben, szabadsága védelmében konoksága nem ismert határt. Jól példázza ezt, ahogy vakmerően dacolt a román kommunista diktatúrával. 1984-ben a házkutatás után kiírta szobája ajtajára, hogy házuk magánterület. De ide tartozik egy közös nyaralásunk élménye is – Örsűjfalun, a felvidéki fiatalok nyári táborában sokadmagunkkal úszni indultunk a Dunára. A partra érve többnyire mindenki elindult a folyásiránnyal szemben felfelé, azzal a szándékkal, hogy majd kellemesen csorgunk lefelé. Nem így Csaba, aki a partra érve belezárolt a vízbe, és elkezd-

dett szembeüszni az árral. Mikor lecsorogtunk, a partraérésünk helyén leltük helyben úszva. Egész életében szinte sportot űzött abból, hogy kitartóan szembeúszson az árral.

Aminek Csaba a gondolkodását főként szentelte, az a Trianon által hátrahagyott nagy nemzetpolitikai kérdések rendezése volt. Csaba ezekre a kérdésekre nemcsak gondolati úton kereste a választ, hanem politikailag is érvényre akarta juttatni azokat. Mert a válasz, amióta ismertem Őt (ez közvetlenül áttelepülése után, a rendszerváltozás kezdetének, a Fidesz megalakulásának idejére, 1987 végére, azaz jó húsz évvel ezelőttre tehető) világos és egyértelmű volt számára: az emberi jogokra alapozott közösségi autonómia. Csaba egészen eredeti és letisztult elképzelésekkel érkezett Erdélyből, és egész életében maga volt a két lábon járó Mr. Autonómia. Nagy figyelmet szentelt mind az autonómia (és minden általa fontosnak ítélt politikai célkitűzés) elméleti megalapozásának, mind gyakorlati megvalósíthatóságának.

Németh Zsolt és Lőrincz Csaba
Tusványoson, 2007-ben

Politikai idealizmusáról, alapvető krédójáról nagyon megrendülten írt a minap egyik legjobb barátja, az erdélyi „limeses” ellenzéki időktől harcostárs, Bíró Gáspár. Idézem: „Az idealizmusod nagyon zavart, mert egyszerűen a valamikor megtagadott éneket láttam visszaköszönni. [...] Láttam, hal-

lottam, éreztem, hogy mindez számodra élet-halál kérdése.” Telitalálat. Ennek az idealizmusnak egyszerűen az volt a magyarázata, hogy Csaba nem volt hajlandó elfogadni a politika és erkölcs szembeállítását egymással. Kitartott emellett a nem túl népszerű hagyomány mellett, hogy eredményesnek csak tisztességgel érdemes lennünk. Őt idézem: „... morálisan elfogadható elméleti konstrukción gondolkodtam. Egy olyan elmélet, legyen az bármennyire koherens, mely akár hallgatólagosan is magába építi az erőszakot mint kalkulált eszközt nemzetpolitikai célok elérésére, morálisan elfogadhatatlan, és nyugodt lelkiismerettel politikailag sem képviselhető. Mint ahogy az sem, ha sorsukra akarjuk hagyni a határon túli magyar kisebbségeket – ha ez egyáltalán az erőszak elkerülésével lehetséges, amit egyébként kételek. A *politika* számára elfogadható elmélet *morálisan* elfogadható elméletet jelent. Ha nem az, akkor hibás a teória. Az immoralitásnak tudvalevőleg nincs elmélete. Ez a politika számára is,

ha akarja, menedék lehet, vagy kell, hogy legyen.” (*Nemzeti önrendelkezés, kisebbségi önrendelkezés, 1992.*)

Amitől azonban mindig berzenkedett, azok a mítoszok voltak. A szabadgondolkodók már-már kegyetlen következetességével igyekezett demitizálni az olyasmiket, mint a székely hazafiság, a nemzeti összetartozás vagy karakter jogilag csuszamlós fogalmai. De nem azért, mert nem akarta volna mindezeket. Épp ellenkezőleg: mert csak így látta megmenthetőnek e fogalmak tartalmát a nemzetpolitikai piacon nagy számban nyüzsgő szélhámosoktól és hóbörgöktől, akiket kendőzetlenül megvetett. Ami kétségtelenül fakadt ebből az idegenkedésből, hogy Csabát ritka jól lehetett menetrendszerűen cukkolni székely, unitárius, erdélyi vagy éppen romániai mítoszképző gyökereinek felemlegetésével.

Életművében, gondolkodásában a mítoszok megkerülése, a céloknak nem a tekintély, hanem a ráció alapján való kitűzése, a meggyőződés melletti megalkuvásmentes kitarás meghatározó jellemző volt. Az az igazság, hogy nekünk, magyaroknak kevés dologra van nagyobb szükségünk, mint erre az észjárásra. Erre a mindent boncoló, mindent megérteni akaró, a közösségi-politikai célokat nem felindulásból, hanem a ráció alapján kitűző és képviselő emberre. Amilyen rend volt a dossziéiban és a könyvespolcain, ugyanolyan rend volt a fejében. Szavainak figyelmet parancsoló súlya volt, s kevés dolog dühítette jobban, mint a felszínes fecsegés. Magyarországon 2008 a Reneszánsz Éve. Lőrincz Csaba ízig-vérig reneszánsz ember volt, szilárd elvi alapokkal, de mindig a földön járt.

Élete áttelepülése utáni húszéves szakaszának azt az értelmét látta, hogy a magyar államiságban rejlő lehetőségekkel kényszerítse ki szülőföldje, a Székelyföld státuszának a megváltoztatását. Világosan látta: szülőföldjének státuszát csak akkor változtathatja meg, ha az egész magyarság státuszát, a nemzetrészek egymáshoz és a külvilághoz való viszonyát, azaz Magyarország külkapcsolatainak teljességét formálja, megváltoztatja. Az egészet kell megmenteni és megszervezni, ha meg akarja akadályozni a rész elvesztését – gondolhatta. Beszédesen sorsszerű, hogy halála napján még befejezhette a magyar külkapcsolati stratégián végzett több hónapos munkáját. Az emigráció, az áttelepülés nem menekülés, hanem körülhatárolt feladat volt számára.

Csaba eltökélt szándéka volt, hogy visszatér szülőföldjére, a Székelyföldre. 2002 óta gyakran fenyegetőzött azzal, hogy megy haza, a Sapientiára tanítani. Több-kevesebb kieséssel folyamatosan tanított a '90-es évek közepé-

től egyetemi oktatóként, s örömét lelte benne. 2010-et még meg akarta várni. Ha elment volna közülünk, vissza, szeretett szülőföldjére, óriási hiányát láttuk volna. Most elment, de nem szülőföldjére, hanem Teremtőnkhez. Hiányát szerettei, barátai, tisztelői, s különösen a kül- és nemzetpolitikát művelők naponta fogjuk érezni határon innen és túl.

„Elvégeztetett...” – hallottuk a húsvéti történetben az elmúlt napokban. Jézus Krisztus utolsó szava volt ez a keresztfán, jelentése pedig az, hogy a világtörténelem legnagyobb szenvedése eredményeként az ember megváltásának műve elkészült. Csaba az elmúlt jó egy esztendőben nagyon sokat szenvedett a legkülönfélébb testi nyavalyáktól, ismeretlen, lassú vírus emésztette, nagyon nem érezte jól magát a bőrében, hogy végül a szíve vigye el, az a jó szíve. De mint mindenben és mindig, ebben is szégyenlős volt, minden kíváncsiskodót lepattintott magáról. Személyi autonómiáját ugyanolyan féltve őrizte, mint a nemzeti kisebbségéket. 2007 elejéig mindez szabadságot adott neki a szellemi léthez, a napi politika, a mindennapok zűrzavarának kiküszöböléséhez, a világ dolgaiban való elmélyült tájékozódáshoz. Azután viszont tragédiához vezető önsorsrontássá vált. Mi meg, barátai, munkatársai szó nélkül ráhagytuk, mert ő mindig mindent jobban tud. Most nem neki lett igaza. A tanulság megszegyenítő, hogy mi magyarok, különösen a polgári oldalon, így becsüljük meg egymást, a köztünk élő egyszerűbb vagy éppen zseniális embereket.

Egy új, autonóm státusú Székelyföldre hazatérni? Noha ez nem adott meg neki, de a tág értelemben vett politikai program, a szemléletmód elkészült. Sőt a próbaüzem, a polgári kormányzás négy éve is minden ellenkező híreszteléssel szemben tárcaközi összehasonlításban sem volt éppen sikertelen. Csak címszavakban e szemléletmód megszületésének állomásai – az erdélyi ellenzéki Limes Kör, húsz éven át a Fidesz külkapcsolati tevékenysége, a bálványosi folyamat, Pro Minoritate-kiadványok és -rendezvények, hazai nemzeti és etnikai kisebbségi törvény, magyar-magyar csúcs és MÁÉRT, státustörvény, szegedi folyamat, szerbiai kisebbségi törvény, szerb kisebbségvédelmi megállapodás, KMKF, Budapest Analyses. Lőrincz Csaba életműve azért bátran tekinthető teljesnek, mert nem kis részben neki köszönhetően van, pontosabban lesz magyar nemzetpolitika. Még a fogalom is tőle származik. Persze ennek sok részlete még nem tudható, de lehet – mi nem tudjuk, ő már igen –, hogy az égből másként néznek ki a dolgok.

Tisztelt gyászoló gyülekezet, Mária néni, Tibor, Alpár!

Gondolom, Önöket, titeket is váratlanul ért Csaba halála, noha sokan láttuk, sejtettük, hogy baj van. Azt is bizonyosra veszem, hogy hozzám hasonlóan sokan az elmúlt héten többet foglalkoztunk a „Csaba-jelenséggel”, mint az elmúlt húsz évben együtt. És abban is biztos vagyok, hogy sokan jutottunk arra a meghökkentően nyilvánvaló következtetésre, hogy egy egészen kivételes személyiség élt közöttünk. Ki volt Ő? A féltve őrzött belső szabadság, a mély, eredeti és tisztességes gondolkodás, az ügy iránti elkötelezettség embere, a mindehhez kapcsolódó páratlan műveltséggel, munkabírással és szerénységgel. Elég kézenfekvően adódik – azon túlmenően, hogy nem hagyhatjuk az életét a feledés homályába süllyedni –, hogy fel kell nőnünk a nem kis feladathoz, hogy folytassuk azt, amiért és ahogyan élt.

Főnök,

nyugodj meg, a nehezén túl vagy, a gyászbeszéd végéhez közeledik. Köszönök Neked mindent, legfőképp barátságodat, hogy elfogadtál fél-székely létemre harcostársadnak. Nagyon fogsz hiányozni, még belegondolni is rossz, hogy holnaptól nélkülöd megy minden tovább. Legalább most ismerd be, hogy cigi-, meg egészségügyben nekem volt igazam, ha másban nem is sokszor. Fábián Ernő bátyánkat üdvözljük. Bocsáss meg, hogy nem vigyáztunk rád eléggé. Istennek legyen hála, hogy voltál nekünk!

Budapest, 2008. március 25.

A HARAGOM ÉLTETI

Mindig úgy emlegettem, hogy fogadott apám. Fene tudja, hogyan értetem ezt akkor, amikor először mondtam, de jól hangzott, neki is tetszett – és most, hogy ő már két éve nincsen, bele is ragadtam ebbe a kifejezésbe. Így emlegetem, így gondolok rá, nem mintha szükségem lett volna még egy apára.

A hatása felmérhetetlen, és ezt nem a gyász nagyította föl. Gyász se volt a klasszikus értelemben: egy ateista halotton az ember nem talál sok fogást: kilépett, megszűnt, mától nincsen, semmi olyan valamennyire komolyan vett gondolat nem áll kézre, hogy most már jó neki, meg hogy odaát most mit gondol miről. Ahogy életében is elfogadjuk ateistának az embert, a halál után is jár neki ez: Lőrincz Csaba tehát nincsen.

Gyász helyett valami olyasmi van, hogy kiszakadt valami, és hiába futok utána. És düh van és harag: mintha nem volna már kíváncsi arra, amit előidézett. Az pedig nem kevés. Egészen pontosan ő volt, aki egy válaszutamnál, a legjobb pillanatban azt mondta, hogy verseket írjak, és ne foglalkozzak semmi de semmi mással. A döntés pár évvel később született meg egy brassói kiskertben – de mögötte nagyon ott volt ő, és hogy ő már évekkorábban, talán már a második beszélgetésünk után, ezt mondta. Akkor ez teljes örületnek tűnt: jogi egyetemre jártam, okos-ügyes kis pálya állt előttem, egy nullával több pénz és tíz évvel fiatalabb autó, mint ami most van. A versek, amelyek fölött pedig órákat (!) ültünk, és szerkesztettük őket egy semmit sem érő, eleve meg-nem-jelenésre ítélt kötetbe: rettenetesek voltak. Mindenemmel úgy gondoltam, hogy reménytelen. Nagy kölykös hangon mondtam neki: szó sem lehet arról, hogy költő legyek. Epészet válaszolt, közben mosolygott, és engedett nemet mondani – gondolta, úgyis kidobja majd magát a gyerek. Neki lett igaza, az lett belőlem, amit ő akart.

A haragra még pár mondatot: ez természetesen irracionális harag. Minden ösztönös, elfojtott érzelem irracionális. Azt érzem ezzel a haraggal, hogy rábeszélte egy olyan útra, melyen már nem fog tudni követni. Felelőtlenség – mondja az irracionális ösztön. Csodát tett velem – mondja egy másik irracionális ösztön. Hálás vagyok – mondja mindkettő egy-

szerre. Része van bennem – én meg egyedül vagyok. Van ebben valami dühítő. Mégis, hogy a fenébe képzelte ezt az egészet?

Az eszem pedig azt mondja: ezt a haragot minél tovább szeretném tartani iránta. Amolyan csakazértismódon megyek tovább az úton. Amire rálökött, aztán levette rólam a kezét. Igen, akkor csinálom nélküled. Amíg van ez a harag, addig nem hiányzik olyan nagyon – hiszen egészen addig: él.

Toró T. Tibor

IN MEMORIAM LŐRINCZ CSABA 1959–2008

Temesvárról Budapest felé félúton ér a hír és sikolt a szívembe. Önkéntelenül lassítok, az agyam még ellenáll, védekezik. Aztán kapitulál. Ismét egy baráttal kevesebb. Csendesen hajtok tovább, menni kell előre.

A nemzetpolitika nem divatos szakma manapság, főleg az anyaországban nem az. Kevés ember adja erre a fejét, hozzáértőből pedig még kevesebb. Most pedig a legjobbak közül veszítettük el az egyiket.

*Toró T. Tibor, Csuday Balázs
és Lőrincz Csaba*

Lőrincz Csaba tudós ember volt, bár valószínűleg a történelemben nem tudományos munkássága alapján jegyzik majd. Tudatos választás volt ez nála: kiemelkedő szellemi képességeit elsősorban nem a sokszor öncélú politikatudomány gazdagításában és saját tudományos karrierjének építésében kamatoztatta, bár kétségtelen, hogy ha ezt teszi, ezen a téren is szép

sikereket könyvelhetett volna el. Ő azonban a politikai döntések stratégiai előkészítésének kevésbé látványos, de következményeit tekintve önmérsékletet és felelősségérzetet kívánó szerepét választotta és művelte hivatásszerűen.

Nem sokan tudják, hogy a magyarországi kisebbségeknek kulturális autonómiát biztosító kisebbségi törvény egyik kimunkálója, de korán lezárult életművének talán legfontosabb része az anyaország és a tőle elszakított kisebbségi közösségek közötti közjogi viszonyt megalapozó státustörvény koncepciójának megalkotása. Ebbe a sorba illeszthető a jobb sorsra érdemes Magyar Állandó Értekezlet életre hívása is, melynek előkészítésében komoly szerepe volt.

Váratlan halála előtt egy új alapokra helyezett, a körülöttünk levő világ megváltozott körülményeihez igazodó kül- és nemzetpolitikai stratégia utolsó részletein dolgozott.

Az űr, amit távozásával maga mögött hagy, a magyar nemzetpolitikai döntések megalapozásában és előkészítésében egyelőre felmérhetetlen.

Szerénysége, alaposága, igényessége, elkötelezettsége példaadó. Barátsága munkára, kitartásra, folytatásra kötelez.

Negyvenkilenc éves volt. Nyugodjék békében!

Tóth István

LŐRINCZ CSABA HALÁLÁRA

Március közepén negyvenkilenc éves korában Budapesten szívrohamban váratlanul elhunyt Lőrincz Csaba. Romániából való áttelepülése óta vállalt és viselt tisztségei szerint egyetemi oktató, 2000 és 2002 között a Külügyminisztérium helyettes államtitkára, majd az Országgyűlés Külügyi és Határon Túli Magyarok Bizottságának főtanácsadója. Tagja volt a nyolcvanas évek legjelentősebb romániai ellenzéki műhelyének, a Limes Körnek.

A Fidesz-MPP nemzetpolitikai, külpolitikai szakértőjeként ellenzéki és kormányzati pozíciókban formálója volt a magyar külpolitikának. Ő fogalmazta meg 1998-ban a Fidesz ma is érvényes nemzetpolitikai alapállását: „A magyar nemzetpolitika végső soron a magyar állam és a magyar nemzet határainak meg nem feleléséből fakadó problémákra keres megoldásokat. Célja a magyar állam és a magyar nemzet – esetleg eltérő – érdekeinek összehangolása és ezen együttes érdekek képviselése. A nemzetpolitika magában foglalja a.) Magyarországot és a határon túli magyarok viszonyának alakítását („magyar–magyar” kapcsolatok); b.) a magyar állammal szomszédos államok többségi nemzeteivel fenntartott viszony alakítását azokban a kérdésekben, melyek az államaikban élő magyar kisebbségi közösségek helyzetével, sorsával, érdekeivel függenek össze; c.) a nemzeti érdekek – azaz a Magyar Köztársaság és a határon túli magyarok együttes érdekeinek – képviselését a külpolitikában, különösen Magyarországot euro-atlanti csatlakozási folyamata során.”

E sorokat olvasva azt mondhatjuk, felelősen gondolkodó magyar politikus nehezen vallhat más nézeteket a Kárpát-medencei magyarságról. A megállapítást nem valamely politikai erő magasztalására, sokkal inkább egy autonóm személyiség dicséretére tesszük. A bennünket biológiai létében most itthagó Lőrincz Csaba ugyanis a szó jó értelmében vett öntörvényű politikus-gondolkodó volt. Egy korábbi közös munkahelyünkön megtapasztalhattam, hogy elvei föladására semmilyen egzisztenciális kényszer nem tudta rászorítani. Végletesre feszített indulatos vita után tanúja lehettem annak, amikor derűsen bejelentette, holnaptól kilép az intézmény-

ből. Az ő akkori holnapja a legteljesebb egzisztenciális bizonytalanság volt.

A tisztánlátás, a józanság elszánt híveként ellenfele volt mindenfajta történelmi mítosznak, a szellemi ködevésnek. Ebben is következetes volt: nem tett különbséget a magyar és más nemzetek eszmei tévelygései között. Annnyiban legfeljebb, hogy sajátjának tudva a magyart, azt a leghevesebben utasította el.

Szellemi szuverenitását minden körülmények között megőrizte. Ha vitáztak is vele, ezért tisztelték elvbarátai és ellenfelei is. Pályájának ez nagy dicsérete.

Korai halála különösképpen azért fájdalmas, mert ezzel egy nagy ígéretű tudományos pálya is derékba tört. Mindazonáltal talán reménykedhetünk abban, hogy folyóiratokban, könyvekben megjelent tanulmányai ösztönzően hatnak kortársai és az újabb nemzedékek gondolkodására.

Budapesti búcsúztatása után Lőrincz Csaba – a költőt parafrazeálva – „romló földi mása” március 29-én végleges nyugvóhelyet talál szülővárosában, Sepsiszentgyörgyön.

Várady Tibor

FELJEGYZÉS LŐRINCZ CSABÁRÓL

Lőrincz Csabával kávézni szoktunk. Körülbelül egyszer havonta – és majd tizenöt évig. Vannak ennél közelebbi barátságok is. De az a bizalom, ami köztünk kialakult – fokozatosan, módjával – sohasem rendült meg. Meg sem bicsaklott. Megértettük egymást.

Kávézásainkat úgy rendeztük, hogy egyszer Csaba fizetett, egyszer én. Azt hiszem, rajtam maradt a sor. Sokan maradtunk adósai – és nem csak egy kávéval.

Utoljára március 13-án beszélünk telefonon. Nem volt időnk találkozni. Én két nappal egy amerikai út előtt álltam, neki is rengeteg intenzionalója volt. Áprilisra halasztottuk. Aztán egy-két hétre a telefonbeszélgetésünk után ért el Amerikában a lesújtó hír. Ekkor tudtam meg azt is, hogy az utolsók között lehettem, akik beszéltek vele. E beszélgetés alatt – Koszovóról és a vajdasági magyarságról volt leginkább szó – Csaba esélyeket és veszélyeket latolgatott, tájékozott volt, figyelmesen hallgatta, amit mondtam, távlatokba helyezte a tényeket. Mindig ezt tette. Lőrincz Csaba gondolkodása, hozzáállása – markáns, tiszta képlet. Nem volt nehéz felismerni. Nélkülözni lesz végtelenül nehéz.

Lőrincz Csabához nem kapcsolódnak frázisok. Így az sem frázis, hanem tárgyilagos ténymegállapítás, hogy emléke megmarad. Az emlékké alakulás most történik. Ehhez hozzájárulva szeretnék itt még egynéhány mondatot leírni arról, amit kávézásaink alatt különösen értékeltem és becsültem. Csabának voltak határozott álláspontjai. Volt hite is. Nem úgy hitt, hogy elkerülte vagy félresöpörte volna a kételyeket. Úgy hitt, hogy előzőleg szembenézett a kételyekkel. Ez nem könnyű hozzáállás. Lehet, hogy ezt a magatartást valamivel könnyebb kialakítani, ha valaki kisebbségben nő fel. Úgy, hogy tudja, hogy egy-két utcával odébb kétkedés fogadja, ami a saját utcájában evidens. Kisebbségben az ember azt is könnyebben megtanulja, hogy a hasonlóan gondolkodók lelkesedése esetleg lendületet adhat az érveknek, de nem igazán segít a legmegfelelőbb és leghatásosabb érvek kialakításában. Kisebbségben az ember azt is könnyebben megtanulja, hogy nem lehet mindig létezőnek tételezni az igazságot. Bizonyítani kell, végigjárva az odavezető utat.

Csaba komolyan vette, amiben hitt és amerre tartott. Amikor tizenöt millió magyarban gondolkodott, tényleg ennyit vett számba. Nem írta le azokat sem, akik másképp gondolkodnak. Amikor célok felé tartott, az akadályok nem érdekelték kevésbé, mint a kedvező körülmények. Ezért volt képes utat keresni – és mutatni.

IN MEMORIAM LŐRINCZ CSABA

Bíró Gáspár

VERÓFÉNYES TISZTÁSON PILLANGÓKKAL BESZÉLGETEK

Ebben a mikrouniverzumban, nevezzük Elágazásnak,¹ ahol most vagyunk, nincs idő. Nemcsak lineárisan nincs, a múltból a jövőbe, de szinoptikusan sem, olyan értelemben, hogy minden egyszerre történne. Annak a zsákvilágnak, amelyben egy unalmas márciusi hétvégén 2008-ban egyszerre csak otthagytál mindenkit, az egyik alternatívájához itt vezet keresztül az út. Eszerint nem mentél el, félreértés volt, csak szokás szerint kikapcsolva felejtetted a telefont a hétvégére, s hétfőtől folytattad a gürcölést a Parlamentben. Egy másik, számtalan párhuzamos világegyetemben létező számtalan Föld ugyanazon magyar parlamentjében. Most nem ott, ám az ott történekről beszélgetünk. A technikáját ennek túl hosszúra nyúlna leírni, ezért most hanyagolom.

Nem értem, mit keresek itt, az az érzésem, azt álmodom, hogy álmodok. Ha jól emlékszem, legutóbb abban egyeztünk meg, hogy a nyári szünet előtt feltétlenül találkozunk kell, hogy megbeszéljük – nem is tudom, hányadszor – a doktori témádat, meg a Globalizáció című előadás-sorozat folytatását.

Mínthogy az Elágazásban nincs értelme a volt, van, lesz szavaknak, tudjuk mi történt/történik/fog történni ezen a találkozón, úgy, ahogyan egy sereg más mindent is tudunk. Elvileg mindent tudunk, de mivel lehetőségünk van memóriánk szelektív feltöltésére, illetve zárolására, van, amire szándékosan nem emlékszünk. Eleve nem töltünk fel egy csomó másfajta tudást sem – agyonunatkoznánk magunkat. Kíváncsi csak arra lehetsz, amit nem tudsz. Márpedig mi mindketten rendkívül kíváncsi manuskok vagyunk, te kivételesen.

Szóval egyetértünk abban, hogy 2007 óta sok minden változott a zsákvilágban, s a te gondolkodásodban is. Mindig is gyenge lábakon állt ez a

¹ Ezt valamelyik jó kis sci-fiből oroztam el, talán Raymond Feist egyik könyvéből. Bocsnat, és köszönet a szerzőnek. Emlékeim szerint (nincs időm pontosan utánanézni) nála az Elágazás olyan volt, mint egy vadnyugati szalon, söntéssel és sok-sok szobával, amelyekből különböző világegyetemekbe lehet menni. Ugyanakkor a kiválasztott vándorok pihenőhelyként is szolgált.

nemzetközi legitimitásügy mint doktori disszertációs téma, ezt mindketten tudtuk, de a mi Földünkön, amelyben elkezdtük a projektet, a 2008-as pénzügyi krach jelentősen átírta a játékszabályokat. Jobb helyeken ilyesmi természetesen elképzelhetetlen, az intergalaktikus kormány nem engedélyezi azt a fajta hihetetlenül primitív és erkölcstelen gyakorlatot, ami az említett krízishez vezetett. A fosztogatást banki tevékenység ürügyén, magyarul; nem én mondom, Paul Krugman írta a minap a New York Timesban. Szóval, sima szélhámosság, amit elkereszteltek egyesek globalizált kockázatnak meg mit tudom én még minek, hogy jobban eladható legyen. Tudom, tudom: drága volt a szívednek, a hallgatók itták a szavaidat 2007-ben, amikor a kockázattársadalomról beszélte nekik. Már előre röhögök a markomba, hogy ezt hogyan fogod kimagyarázni a jövő félév során. Talán a kurzus címét is meg kellene változtatni, a globalizáció szó erősen kompromittálódott. Persze, persze hogy rád bízom. Kívágtad te már magad ócskább helyzetekből is.

De ha már felvállaltad ezt a legitimitás témát, meg is fogod írni, barátom. Úgyhogy, öreg, az elejétől kell nekifutni újra a dolognak. Kár, hogy az alternatív világok tapasztalatait nem veheted bele, senki nem értené, miről beszélsz. A helybeliek egyes híresztelései szerint a mi Földünk bolygózárat 2060-ban fogják feloldani. Sir Isaac tudott erről valamit, de gondosan titkolta, csak néhány évtizede derült ki, miben mesterkedett. Szóval vissza a Földre, pontosabban az azzal párhuzamos világba, amely csak egyes részletekben különbözik, például abban, hogy te ott fizikai valódban lehetsz jelen, én meg nem. Ezért is vagyunk az Elágazásban.

A jövő heti találkozónk után huszonnégy hónappal eldől, hogy pártod kétharmados többséget szerez-e vagy sem a 2010-es parlamenti választásokon. Tudjuk, megszerzi. Ne mondd, hogy nem örülsz! Hiszen annyi energiád van ebben a dologban, még ha nem is látványosan és névvel vállaltan. Vissza kell menned a Külügybe, ez kétségtelen. Jó, jó, nincs sok kedved hozzá. Mindig ezt mondtad, ha olyan kihívással találkozta, amihez semmi kedved nem volt, aztán mégis nagy energiával láttál neki. Az tény, s ezt már néhányszor megbeszéltük, hogy a nemzetpolitikában sok újat már nem lehet mondani. Meg hogy rá kellene hagyni azokra a tehetséges fiatalokra az ügyek vitelét, akik erre alkalmasak, meg hajlandók is. Mi meg ülünk le a fa alá, vagy csak nézzük az égboltot, tétlenül. Miközben zsákvilágunk gallyra megy. Nem túl felemelő gondolat, de tökéletesen kompatibilis Arisztotelész „tanításával” a jó életről. Visszatérve, ne

mondd nekem, hogy ha Németh Zsolt hív, nem mész. Tanítani lehet mellette, persze sokkal idő- és energiaigényesebb.

Morogtál mindig, hogy ilyen meg olyan a politika. Valóban, erős gyomor kell hozzá, neked meg a zsákvilágban éppen hogy gyenge, beteges gyomrod volt. Most végre láthatod, ha ez megnyugtat, hogy nem messze innen, az angyalok városában sincs ez nagyon másképpen. Mit mondtál? Láttad megint bemenni Hénochot (ki tudja hány milliomodszorra), hogy felszólaljon az egy újabb világban felbukkant disszidens felvigyázó csoport védelmében? Hiába. Tudjuk: a Főnök oda fog csapni. Neki valamiért megadatott, hogy legalább a Földre visszatérjen, és elmesélje, mit látott. És? Azt vontad le, hogy az emberek borzongva olvassák „könyvét”, mint a Piroska és a farkast, de egy betűt nem tanulnak belőle. Sohase kezdj angyallal, amíg az anyagi testedben vagy – nem tudhatod, kivel állsz szemben s mit válthatsz ki. Erre nem tudok mit mondani.

Azt is számtalanszor megbeszéltük, de úgy tűnik, nem elégszer, hogy akármilyen szárnalmas is a politika, sajnos nem lehet meglenni nélküle. Te, a régi görögök tudtak valamit, amit a legtöbb humanoid ott lent később elfelejtett. Csak sejtik, mi lehetett ez a tudás, amit azok a szinte már gyermeten szertelen, élethabzsoló, ugyanakkor rendkívül kíméletlen emberek cselesen úgy dugtak el, hogy közszemlére állították, közbeszédet csináltak belőle. Azt mondogod, hogy Nietzsche került ehhez a legközelebb, amikor az *Adalékban* valahogy úgy fogalmazott, hogy az istenek nem szeretik a determinizmust, de rettenetesen élvezik nézni, ahogyan az emberek próbálnak kikecmeregni abból a csávából, amiben hagyták őket, amikor kivonultak a Földről. Jó a hasonlat, ma már jobban látjuk, mire is gondolt ez az önmagával eltelt ember. Beindítja a gyerek a legújabb civilizációépítő stratégiai szoftvert, aztán csak néha nyúl bele, esetleg tömegpusztító fegyverekkel. Hannah Arendt írta valahol, hívtad fel egyszer a figyelmemet, hogy az ember a nukleáris energiával a földön nem létező, csak a kozmoszban található erőket szabadított fel, súlyosan károsítva ezzel más helyeken a téridő szövetét. Ezt már mások mondják, de van benne valami. A gond az, hogy nemcsak a görögök istenei mentek el.

Ebben az univerzumban, az Elágazásban, amelyben most vagyunk, mindent tudunk/tudhatunk, de egy dolog mégsem lehetséges. Istentől kérdezhetünk, de választ soha nem fogunk kapni. A kérdésben a válasz, a válaszban a kérdés. Szóval, pajtás, hogy is állunk ebben a helyzetben a legitimitással? Te régóta fenntartod, hogy mivel az ember erkölcsi lény, képes saját és mások cselekedetei legitimitásának megítélésére. De mihez

képest? A saját, emberi etikáihoz? Hát nem úgy van az, kérdezem sunyin, hogy csak az a kötelesség érvényes, amit magam számára írok elő? Egyetértünk, súlyos dolgok ezek, az ember vagy megtörten feladja, jobb esetben megunja, vagy, ha nagyon beleéli magát, már fiatalon politikusnak áll, abban a hitben, hogy mindent előlről lehet kezdeni. Nem lehet. Akkor már tényleg inkább Arisztotelész – akárhány rabszolgát is feltételez?

Így diskurálgattunk, amikor egyszer csak éreztem, hogy fáradni kezdek. Mondtam is neked, hogy elvonulnék.

* * *

Ekkor Csaba hangja megkeményedett, de a hamiskás mosoly nem tűnt el a szája sarkából, s ezt mondta:

Térj vissza ember, pillangóid közé, nyomorúságos vackodra aludni, azaz élni. Majd előbb-utóbb véglegesen felébredsz te is, s akkor majd innen folytatjuk.

